RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

14. maj 1998 *

I sag T-295/94,

Buchmann GmbH, Rinnthal (Tyskland), ved advokat Helmut Braun, Bergmannstraße 21, Dresden (Tyskland),

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Bernd Langeheine og Richard Lyal, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, bistået af advokat Dirk Schroeder, Köln, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: tysk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, B. Vesterdorf, og dommerne C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki og J. D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling, der fandt sted fra den 25. juni 1997 til den 8. juli 1997,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Den foreliggende sag vedrører Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1), som berigtiget inden offentliggørelsen ved Kommissionens

beslutning af 26. juli 1994 (K(94) 2135 endelig udg.) (herefter »beslutningen«). Ved beslutningen blev 19 producenter, der leverer karton inden for Fællesskabet, pålagt bøder for overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

2 Det produkt, som beslutningen vedrører, er karton. I beslutningen omtales tre kartonkvaliteter, henholdsvis »GC«, »GD« og »SBS«.

3 Kartonkvaliteten GD (herefter »GD-kvaliteter«) er en bleget æskekarton (genbrugspapir), der normalt anvendes til emballering af nonfoodprodukter.

4 Kartonkvaliteten GC (herefter »GC-kvaliteter«) er en karton med hvidt dæklag, der normalt anvendes til emballering af fødevarer. GC-kvaliteter er af en bedre kvalitet end GD-kvaliteter. I den periode, beslutningen vedrører, var prisforskellen mellem disse to produkter sædvanligvis ca. 30%. De bedste GC-kvaliteter anvendes endvidere i et vist omfang til grafiske formål.

5 SBS er forkortelsen for et helt igennem hvidt kartonprodukt (herefter »SBS-kvaliteter«). Prisen for dette produkt ligger ca. 20% over prisen for GC-kvaliteter. Det anvendes til emballering af fødevarer, kosmetik, lægemidler og cigaretter, men dets hovedanvendelse er grafiske formål.

6 Ved skrivelse af 22. november 1990 indgav British Printing Industries Federation, der er brancheorganisation for de fleste kartonemballagetrykkerier i Det Forenede Kongerige (herefter »BPIF«), en uformel klage til Kommissionen. BPIF hævdede,

at de kartonproducenter, der leverede til Det Forenede Kongerige, havde foretaget en række samtidige og ensartede prisforhøjelser, og anmodede Kommissionen om at undersøge, hvorvidt der forelå en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler. BPIF udsendte en pressemeddelelse for at sikre, at dens initiativ blev omtalt i pressen. Pressemeddelelsen blev omtalt af fagpressen i december 1990.

7 Den 12. december 1990 indgav Fédération française du cartonnage ligeledes en uformel klage til Kommissionen, hvori den fremsatte påstande vedrørende det franske kartonmarked svarende til dem, der var indeholdt i BPIF's klage.

8 Den 23. og 24. april 1991 foretog Kommissionens repræsentanter i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), samtidige, uanmeldte kontrolundersøgelser hos et antal virksomheder og brancheorganisationer inden for kartonsektoren.

9 Efter disse undersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring til alle de virksomheder, denne beslutning er rettet til, om oplysninger og skriftligt materiale.

10 På grundlag af de ved kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger og skriftligt materiale fremkomne oplysninger konkluderede Kommissionen, at de berørte virksomheder fra midten af 1986 og mindst til april 1991 (i de fleste tilfælde) havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

11 Den besluttede som følge heraf at indlede en procedure i henhold til denne bestemmelse. Ved skrivelse af 21. december 1992 fremsendte Kommissionen en meddelelse af klagepunkter til hver enkelt virksomhed. Samtlige virksomheder svarede skriftligt. Ni virksomheder begærede mundtlig høring. Høringen fandt sted fra den 7. til den 9. juni 1993.

12 Som afslutning på proceduren vedtog Kommissionen en beslutning, der bl.a. indeholder følger bestemmelser:

»*Artikel 1*

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Kartonfabriek 'De Eendracht' NV (der handler under navnet BPB de Eendracht), NV Koninklijke KNP BT NV (tidligere Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co. KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Kartongesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik A/S, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidligere Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (tidligere Tampella Española SA) og Moritz J. Weig GmbH & Co. KG har overtrådt artikel 85, stk. 1, i EF-traktaten ved deltagelse

— i Buchmann's og Rena's tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990

— hvad angår Enso Española i hvert fald fra marts 1988 til i hvert fald udgangen af april 1991

— i Gruber & Weber's tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990

— i de andre tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991

i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF

— samledes regelmæssigt ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen

— nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta

— planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF

— nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden

— traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger

— udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler.

...

Artikel 3

Følgende bøder pålægges nedennævnte virksomheder for den overtrædelse, der er omhandlet i artikel 1:

...

i) Buchmann GmbH, en bøde på 2 200 000 ECU

...«

13 Det fremgår af beslutningen, at overtrædelsen fandt sted gennem organet »Product Group Paperboard« (herefter »PG Paperboard«), der omfattede en række grupper eller udvalg.

14 Under dette organ oprettedes i midten af 1986 et udvalg, »Presidents Working Group« (herefter »PWG«), der bestod af repræsentanter for den øverste ledelse for de største kartonproducenter i Fællesskabet (ca. otte).

15 PWG's formål var navnlig drøftelse og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser og kapacitet. Gruppen traf navnlig generelle beslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af de prisforhøjelser, som producenterne skulle gennemføre.

16 PWG refererede til »Direktørkonferencen« (herefter »Direktørkonferencen« eller »PC«), i hvis møder næsten samtlige administrerende direktører for virksomhederne deltog (mere eller mindre regelmæssigt). I den relevante periode holdt Direktørkonferencen møde to gange om året.

17 I slutningen af 1987 oprettedes »Joint Marketing Committee« (herefter »JMC«). Dette udvalgs hovedopgave var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, samt at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ensartet prissystem i Europa.

18 Det Økonomiske Udvalg (herefter »DØU«) drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC, eller indtil udgangen af 1987 til dens forgænger, Marketing Committee. DØU, der bestod af flertallet af de berørte virksomheders marketingdirektører, holdt møder flere gange om året.

19 Det fremgår endvidere af beslutningen, at Kommissionen antog, at PG Paperboard's aktiviteter befordredes ved hjælp af udveksling af oplysninger gennem Fides, der er et forvaltningsinstitut med hjemsted i Zürich (Schweiz). Det fremgår af beslutningen, at de fleste af PG Paperboard's medlemmer sendte regelmæssige rapporter om ordrer, produktion, omsætning og kapacitetsudnyttelse til Fides. Rapporterne blev behandlet i Fides-systemet, og de samlede data blev udsendt til medlemmerne.

20 Sagsøgeren Buchmann GmbH (herefter »Buchmann«) deltog ifølge beslutningen i bestemte møder i JMC og i et møde i DØU. Selskabet blev gjort ansvarligt for en deltagelse i overtrædelsen fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990.

Retsforhandlinger

21 Sagsøgeren anlagde nærværende sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 28. september 1994.

22 Ved særskilt dokument indleveret til Rettens Justitskontor den 14. oktober 1994 indgav sagsøgeren endvidere en begæring om udsættelse af beslutningens gennemførelse. Ved kendelse af 21. december 1994 (sag T-295/94 R, Buchmann mod Kommissionen, Sml. II, s. 1265) bestemte Rettens præsident, at begæringen ikke kunne tages til følge.

23 16 af de øvrige 18 selskaber, der blev anset for ansvarlige for overtrædelsen, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (sag T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94).

24 Ved skrivelse indleveret til Rettens Justitskontor den 10. juni 1996 hævede sagsøgeren i sag T-301/94, Laakmann Karton GmbH, sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 18. juli 1996 (sag T-301/94, Laakmann Karton mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

25 Fire finske virksomheder, der er medlemmer af sammenslutningen Finnboard, og som i denne egenskab er anset for solidarisk ansvarlige for den bøde, der er pålagt Finnboard, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (forenede sager T-339/94, T-340/94, T-341/94 og T-342/94).

26 Endelig er der anlagt sag af sammenslutningen CEPI-Cartonboard, som ikke er adressat for beslutningen. CEPI har imidlertid ved skrivelse, indleveret til Rettens

Justitskontor den 8. januar 1997, hævet sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 6. marts 1997 (sag T-312/94, CEPI-Cartonboard mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

27 Ved skrivelse af 5. februar 1997 indkaldte Retten parterne til et uformelt møde, bl.a. for at høre deres bemærkninger til en eventuel forening af sagerne T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94 med henblik på den mundtlige forhandling. Under mødet, der fandt sted den 29. april 1997, tiltrådte parterne, at sagerne forenedes.

28 Ved kendelse af 4. juni 1997 har formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling besluttet at forene sagerne med henblik på den mundtlige forhandling, idet de har forbindelse med hinanden, jf. procesreglementets artikel 50, og at tage en begæring om fortrolighed, som sagsøgeren i sag T-334/94 har fremsat, til følge.

29 Ved kendelse af 20. juni 1997 har afdelingsformanden taget en begæring om fortrolighed fra sagsøgeren i sag T-337/94 til følge for så vidt angår et dokument, der er blevet fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten.

30 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Tredje Udvidede Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og truffet foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, idet parterne er blevet opfordret til at besvare en række skriftlige spørgsmål samt til at fremlægge visse dokumenter. Parterne har efterkommet opfordringerne.

31 Parterne i de i præmis 27 anførte sager afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten i retsmøder, der blev afholdt i tidsrummet fra den 25. juni til den 8. juli 1997.

Parternes påstande

32 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

33 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler.

Påstanden om annullation af beslutningen

Anbringendet om en procedurefejl

Parternes argumenter

34 Sagsøgeren har gjort gældende, at det fremgår af protokollatet af høringen for Kommissionen, at en repræsentant for Kommissionen under høringen tilkendegav, at sagsøgeren var blandt de kartonproducenter, der mere eller mindre havde

anerkendt alle de faktiske forhold, der var lagt til grund i meddelelsen af klagepunkter. Sagsøgeren deltog ikke i høringen, og den pågældende udtalelse er forkert.

35 Alle de beviser, der blev fremlagt under høringen og senere, blev således fremskaffet på ulovlig vis, da de øvrige virksomheder fremsatte deres bemærkninger på grundlag af sagsøgerens påståede anerkendelse af de nævnte forhold.

36 Kommissionen har gjort gældende, at den bemærkning, Kommissionens repræsentant fremsatte under høringen, er korrekt, idet sagsøgeren faktisk i det væsentlige har anerkendt de faktiske forhold, Kommissionen har lagt til grund. Under alle omstændigheder fremsatte Kommissionens repræsentant udtrykkeligt sine bemærkninger med forbehold for berigtigelser.

37 Kommissionen har endelig anført, at der ikke er noget grundlag for at antage, at Kommissionen ikke vurderede sagsøgerens deltagelse i kartellet korrekt.

Rettens bemærkninger

38 Anbringendet kan ikke tiltrædes. Selv hvis det antages, at den anfægtede udtalelse fra Kommissionens repræsentant under høringen for Kommissionen var forkert, gør sagsøgeren alene gældende, at Kommissionen fremskaffede de i beslutningen påberåbte beviser som følge af den nævnte udtalelse, uden at sagsøgeren er fremkommet med nogen form for holdepunkter herfor.

39 Under alle omstændigheder fremsatte Kommissionens repræsentant udtrykkeligt sine bemærkninger med forbehold for berigtigelser (protokollatet af høringen, s. 12), hvorfor de virksomheder, der deltog i høringen, måtte være klar over, at de ikke kunne forlade sig på den pågældende oplysning.

Anbringendet om en fejlvurdering af de faktiske forhold, der blev lagt sagsøgeren til last

Parternes argumenter

40 Ifølge sagsøgeren viser beslutningen, at Kommissionen på flere punkter baserede sig på forkerte eller unøjagtige faktiske konstateringer. Kommissionen begik en fejl ved at basere sig på generelle konstateringer. Det skulle være fremgået af beslutningens begrundelse, hvorledes Kommissionen vurderede de enkelte elementer i overtrædelsen i forhold til sagsøgeren og i forhold til de øvrige virksomheder. Beslutningen må derfor betragtes som retsstridig.

41 Kommissionen har henvist til, at overtrædelsen berører et stort antal virksomheder og omfatter en periode på næsten fem år. Under sådanne omstændigheder måtte beslutningen nødvendigvis indeholde mere generelle bemærkninger om kartellet. Beslutningen og bilagene hertil indeholder dog en beskrivelse af de faktiske forhold, der blev lagt sagsøgeren til last (jf. beslutningens betragtning 44 ff., 49 ff., 74 ff. og 167 ff.).

42 Desuden præciseres det i beslutningens betragtning 116 ff., at det ikke er nødvendigt at påvise hver enkelt virksomheds medvirken ved alle kartellets handlinger. Hver enkelt handling var en del af en samlet plan med et fælles formål, og de

virksomheder, der havde tilsluttet sig den samlede plan, deltog således også nødvendigvis i kartellet som helhed. De forskellige elementer i overtrædelsen var indbyrdes uløseligt forbundne dele af én samlet plan.

Rettens bemærkninger

43 Sagsøgerens argumentation må forstås som et anbringende om, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet for så vidt angår selskabets deltagelse i overtrædelsen.

44 Det fremgår af fast retspraksis (Domstolens dom af 4.7.1963, sag 24/62, Tyskland mod Kommissionen, Sml. 1954-1964, s. 407, org. ref.: Rec. s. 129, på s. 143, af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 22, og Rettens dom af 24.1.1992, sag T-44/90, La Cinq mod Kommissionen, Sml. II, s. 1, præmis 42), at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at udøve deres legalitetskontrol og for den berørte at gøre sig bekendt med begrundelsen for den trufne foranstaltning med henblik på at kunne varetage sine interesser og afgøre, om beslutningen er lovlig.

45 Det følger heraf, at påberåbelse af manglende eller utilstrækkelig begrundelse er et anbringende vedrørende væsentlige formelle mangler, der adskiller sig fra anbringendet om, at den omtvistede beslutning er truffet af de forkerte grunde, idet prøvelsen af det sidstnævnte forhold henhører under behandlingen af beslutningens materielle rigtighed.

46 I det foreliggende tilfælde nævner beslutningen direkte sagsøgeren i forbindelse med beskrivelsen af de samordnede prisforhøjelser (betragtning 76, 78 og 79). Desuden vedrører de betragtninger i beslutningen, hvori de konkurrencebegrænsende drøftelser i JMC beskrives (f.eks. betragtning 44, 45, 46, 58, 71, 73, 84, 85 og 87),

nødvendigvis sagsøgeren, som ikke har bestridt sin deltagelse i dette organs møder. Endelig redegøres der i beslutningen klart for Kommissionens grunde til at anse sagsøgeren for at have deltaget i et samlet kartel (betragtning 116-119).

47 Under disse omstændigheder findes beslutningens begrundelse at have givet sagsøgeren en tilstrækkelig angivelse af de væsentligste faktiske og retlige betragtninger, der fik Kommissionen til at gøre selskabet ansvarligt for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

48 Anbringendet om, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet, kan herefter ikke tiltrædes.

Anbringendet om en fejlvurdering af varigheden af sagsøgerens deltagelse i kartellet

49 Sagsøgeren har i sine skriftlige indlæg gjort gældende, at Kommissionen med urette lagde til grund, at selskabet havde deltaget i kartellet fra midten af 1986 (beslutningens anden betragtning), idet det først deltog i kartellet fra 1988.

50 Sagsøgeren har imidlertid ikke fastholdt dette anbringende under retsmødet.

Anbringendet om en fejlvurdering af sagsøgerens deltagelse i PG Paperboard's forskellige organer og udvalg

Parternes argumenter

51 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen fejlvurderede selskabets deltagelse i PG Paperboard's forskellige organer. Selskabet deltog kun sporadisk i JMC's møder fra 1988. Det deltog således ikke i »en række hemmelige og institutionaliserede møder« (jf. beslutningens anden betragtning, første led). Det deltog navnlig ikke i JMC's møde den 16. oktober 1989, som der henvises til i bilag 109 til meddelelsen af klagepunkter (beslutningens betragtning 82).

52 Sagsøgeren deltog hverken i PWG's møder eller i PC's møder. Med hensyn til bemærkningen i Kommissionens skriftlige indlæg for Retten om, at beslutningens betragtning 42 indeholder en redaktionel fejl, for så vidt som det anføres, at samtlige producenter deltog i PC's møder, har sagsøgeren understreget, at deltagelse i møderne i PWG og PC blev betragtet som et væsentligt element i overtrædelsen.

53 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet kun deltog i et enkelt møde i DØU, hvis formål var en besigtigelse af de nye faciliteter på Cascades' kartonfabrik.

54 Kommissionen bestrider ikke sagsøgerens påstande vedrørende selskabets deltagelse i møderne i PG Paperboard's forskellige organer og udvalg. Det fremgår af beslutningen, at sagsøgeren ikke blev anset for at have deltaget i møderne i PG Paperboard's organer i større omfang end anerkendt af selskabet.

55 Kommissionen har erkendt, at det i beslutningens betragtning 42 fejlagtigt anføres, at samtlige beslutningens adressater deltog i møderne i PC. Der er imidlertid blot tale om en redaktionel fejl, hvilket dokumenteres af betragtning 119 og tabel 7 i bilagene til beslutningen. I øvrigt var deltagelse i PC's møder ikke et væsentligt element i kartellet.

56 Kommissionen har endvidere anført, at det er uden betydning, at sagsøgeren muligvis ikke deltog i JMC's møde den 16. oktober 1989.

57 Kommissionen har endelig understreget, at den med rette lagde til grund, at sagsøgeren kun deltog i et enkelt møde i DØU.

Rettens bemærkninger

58 Det er ubestridt, at Kommissionen ikke anså sagsøgeren for at have deltaget i møderne i PWG.

59 Ifølge tabel 7 i bilagene til beslutningen deltog sagsøgeren i JMC. Endvidere nævnes det i beslutningen, at sagsøgeren havde deltaget i et enkelt møde i DØU siden 1986.

60 Det fremgår af tabel 4 i bilagene til beslutningen, hvor ofte sagsøgeren deltog i JMC's møder. Ifølge tabellen deltog selskabet i perioden fra midten af 1986 til slutningen af 1990 i fem møder i dette organ, som alle lå inden for perioden fra februar 1990 til november samme år. Det præciseres desuden i en fodnote, at »Buchmann

vedgår at have deltaget fra 1988, men der foreligger ingen detaljer før 1990«. Tabel 4 viser også, at Kommissionen ikke anså sagsøgeren for at have deltaget i JMC's møde den 16. oktober 1989.

61 Hvad endelig angår deltagelsen i PC's møder fremgår det af hele beslutningen læst i sammenhæng, at bemærkningen i betragtning 42, første afsnit, om at »samtlige de virksomheder, denne beslutning er rettet til, var repræsenteret i Direktørkonferencen«, som anerkendt af Kommissionen, er en redaktionel fejl. Det skal i denne forbindelse blot konstateres, at sagsøgeren i tabel 3 og 7 i bilagene til beslutningen ikke er nævnt blandt de virksomheder, der deltog i PC's møder.

62 Eftersom sagsøgerens deltagelse i møder i JMC, datoerne for de møder i dette organ, som Kommissionen anså sagsøgeren for at have deltaget i, og deltagelsen i et møde i DØU er ubestridt, findes Kommissionen at have fremstillet virksomhedens deltagelse i PG Paperboard's organer korrekt.

63 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

Anbringendet om en fejlvurdering af sagsøgerens deltagelse i kartellets handlinger

Parternes argumenter

64 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen med urette anså selskabet for at have deltaget i foranstaltningerne med henblik på mængdekontrol og fastfrysning af

markedsandelene på de aktuelle niveauer. I den omhandlede periode arbejdede sagsøgeren hele tiden med fuld kapacitetsudnyttelse, og selskabet standsede på intet tidspunkt sine maskiner, ligesom det ikke solgte produkter uden for Fællesskabet. Det var tværtimod i stand til at fordoble sin omsætning på det franske marked ved hjælp af en aggressiv prispolitik. Desuden deltog det på intet tidspunkt i PWG, som ifølge beslutningens betragtning 56 er det af PG Paperboard's organer, hvor markedsandelene blev drøftet.

65 For så vidt angår sagsøgerens påståede deltagelse i prisinitiativerne understreger selskabet under henvisning til beslutningens betragtning 38 og dets egen skrivelse til Kommissionen af 2. november 1991, at det aldrig havde bedt om at få de oplysninger om prisforhøjelserne, som det modtog fra Feldmühle. Desuden påvirkede de oplysninger, som Feldmühle fremsendte på eget initiativ, på ingen måde sagsøgerens adfærd, og Feldmühle's prisforhøjelser blev ofte mindre eller gennemført på et senere tidspunkt i forhold til de fremsendte oplysninger. Sagsøgeren bestrider i denne forbindelse, at selskabet, som hævdet af Kommissionen, havde fuldt kendskab til sine konkurrenters adfærd.

66 Sagsøgeren var heller ikke underlagt nogen form for prisdisciplin. Dette bekræftes af, at selskabet var i stand til at forøge sine markedsandele i Tyskland og i udlandet. Bemærkningen i beslutningens betragtning 136, sidste afsnit, om, at »de, der ikke fulgte trop, [under JMC's møder] blev opfordret af markedsførerne til at støtte prisstigningerne«, er således ikke korrekt for sagsøgerens vedkommende.

67 Sagsøgeren har nærmere anført, at selskabet ikke hører til de virksomheder, der ifølge beslutningens betragtning 77 deltog i den prisforhøjelse, der blev gennemført i Frankrig mellem februar og april 1988. Selskabet er heller ikke berørt af den rapport vedrørende priserne, der er beskrevet i et notat, som blev fundet hos FS-Karton (bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter), idet selskabet ikke er nævnt heri i forbindelse med redegørelsen for de priser, der blev anvendt i forhold til de største kunder i Tyskland.

68 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet aldrig har deltaget i udvekslinger af oplysninger vedrørende ordretilgang og ordrebeholdninger, at det ikke har givet sådanne oplysninger til Fides eller andre, og at det ikke har modtaget sådanne statistikker. Det anføres imidlertid i beslutningens betragtning 82, at udvekslingen af oplysninger om ordrebeholdninger var en vigtig faktor for kartellet. Desuden lagde Kommissionen fejlagtigt til grund, at sagsøgeren faktisk deltog i den omhandlede udveksling af oplysninger (jf. betragtning 2, 116 og 134) og navnlig i kontrollen med ordrebeholdningerne.

69 Kommissionen har gjort gældende, at beslutningen og bilagene hertil indeholder en beskrivelse af de faktiske forhold, der blev lagt sagsøgeren til last, for så vidt angår foranstaltningerne med henblik på kontrol af udbuddet og fastsættelse af markedsandelene (jf. beslutningens betragtning 44 ff., 49 ff., 74 ff. og 167 ff).

70 Kommissionen har endvidere henvist til beslutningens betragtning 116 ff., hvori det præciseres, at det ikke er nødvendigt at påvise hver enkelt virksomheds medvirken ved alle kartellets handlinger. Hver enkelt handling var en del af en samlet plan med et fælles formål, og de virksomheder, der havde tilsluttet sig den samlede plan, deltog således også nødvendigvis i kartellet som helhed.

71 JMC havde en yderst vigtig funktion inden for kartellet, idet dette organ bl.a. skulle afgøre, om og i givet fald hvorledes der kunne gennemtvinges prisforhøjelser. De praktiske aspekter ved gennemførelsen af de foreslåede prisforhøjelser blev også drøftet og fastlagt i JMC. Det var også dette organ, der var ansvarligt for den faktiske gennemførelse af prisinitiativerne. Under disse omstændigheder retfærdiggør sagsøgerens regelmæssige deltagelse i dette organs møder klagepunkterne mod selskabet. På baggrund af karakteren af drøftelserne i JMC, drejede dette organs møder sig nødvendigvis om mængdekontrol og opdeling af markederne. I mangel af holdepunkter for det modsatte må det derfor konkluderes, at sagsøgeren havde

tiltrådt de aftaler, der blev indgået under disse møder (Rettens dom af 24.10.1991, sag T-1/89, Rhône-Poulenc mod Kommissionen, Sml. II, s. 867, præmis 56 og 66 ff.).

72 Det er herved ifølge Kommissionen uden betydning, at sagsøgeren muligvis ikke deltog i alle de omhandlede foranstaltninger, da disse, selv om de hovedsagelig vedrørte de store producenter, ikke kan adskilles fra prisforhøjelsesforanstaltningerne (jf. Rettens dom af 24.10.1991, sag T-2/89, Petrofina mod Kommissionen, Sml. II, s. 1087, præmis 287, og af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 272). Grunden til, at kartellet blev udvidet til at omfatte mængdekontrol, og at der udtrykkeligt blev opstillet et princip om »pris frem for mængde«, var nemlig netop, at alle producenterne var klar over, at prisforhøjelserne ikke kunne gennemtvinges, hvis udbuddet var for stort.

73 Sagsøgerens påstande om, at selskabet ikke standsede maskinerne og udnyttede sin kapacitet, er også uden betydning, idet det i beslutningens betragtning 70 ff. udtrykkeligt nævnes, at branchen i 1988 og 1989 arbejdede med fuld kapacitetsudnyttelse, og at producenterne blev opfordret til at foretage produktionsstandsninger i løbet af 1990. Da det er ubestridt, at de indgåede aftaler vedrørte mængdekontrol, er det endvidere uden betydning for spørgsmålet om sagsøgerens deltagelse i aftalerne, i hvilket omfang selskabet bidrog til, at aftalerne blev overholdt (dommen i sagen Rhône-Poulenc mod Kommissionen, a.st., præmis 125, og Rettens dom af 10.3.1992, sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 291, 293 og 305).

74 Kommissionen har understreget, at sagsøgeren ikke bestrider sin deltagelse i prisinitiativerne, som nærmere er opregnet i bilagene til beslutningen. Kommissionen har navnlig aldrig hævdet, at sagsøgeren deltog i den prisforhøjelse, der blev gennemført i Frankrig mellem februar og april 1988. Sagsøgeren deltog imidlertid i samtlige prisforhøjelser i Tyskland i den relevante periode.

75 Sagsøgerens påstand om, at de oplysninger, selskabet modtog fra Feldmühle, ikke havde nogen indflydelse på dets adfærd, ændrer ikke noget ved, at selskabet som følge af sin deltagelse i JMC's møder hele tiden var bekendt med sine konkurrenters fremtidige adfærd.

76 Hvad endelig angår udvekslingen af oplysninger har Kommissionen anerkendt, at sagsøgeren ikke informerede Fides om selskabets ordretilgang og ordrebeholdninger. Som understreget i beslutningens betragtning 69, var det imidlertid almindeligt, at producenterne gav oplysninger om deres ordrebeholdninger på møderne i JMC. Dette bekræftes af et notat, som blev fundet hos FS-Karton (bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter, jf. beslutningens betragtning 92), som indeholder oplysninger om procentvise markedsandele og bestemte virksomheders ordrebeholdninger samt om priser og planlagte prisforhøjelser.

77 Kommissionen har understreget, at sagsøgeren alene bestrider, at selskabet modtog statistikker fra Fides, men ikke at det modtog sådanne oplysninger fra anden side [skrivelse af 5.8.1991 til Kommissionen, punkt 6, litra c)].

Rettens bemærkninger

78 Ifølge beslutningens artikel 1 har de i bestemmelsen nævnte virksomheder overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved — i sagsøgerens tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990 — at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF bl.a. »nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta«, »planlagde og iværksatte samtidige og ensar-

tede prisstigninger i hele EF«, »nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden« og »traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger«.

79 Det følger heraf, at alle de i beslutningens artikel 1 nævnte virksomheder har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved at have deltaget i en enkelt overtrædelse, der består af et ulovligt samarbejde vedrørende tre forskellige emner, men med et fælles mål. Disse former for ulovligt samarbejde må betragtes som de elementer, der udgør kartellet i sin helhed.

80 Det er ubestridt, at sagsøgeren ikke deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, før marts 1988. Endvidere bestrider sagsøgeren ikke, at selskabet deltog i fem møder i JMC i perioden fra februar 1990 til slutningen af samme år, eller at det deltog i et møde i DØU i februar 1990.

81 Hvad angår sagsøgerens faktiske adfærd på markedet i perioden fra marts 1988 til slutningen af 1990 fremgår det af beslutningen, at Kommissionen mener at have beviser for, at virksomheden deltog i samordnede prisforhøjelser i Tyskland i marts/april 1988, oktober 1988, april 1989, oktober 1989 og april 1990.

82 Det skal på denne baggrund undersøges, om Kommissionen har godtgjort, at sagsøgeren deltog i de tre elementer i overtrædelsen i den relevante periode, nemlig et ulovligt samarbejde om priser, et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger og et ulovligt samarbejde om markedsandele, inden der tages stilling til sagsøgerens argumenter vedrørende Fides' system for udveksling af oplysninger.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser

83 Ifølge Kommissionen var JMC's hovedopgave fra første færd:

»— at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, og meddele sine konklusioner til PWG

— at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ækvivalent (dvs. ensartet) prissystem i Europa ...« (beslutningens betragtning 44, sidste afsnit).

84 I beslutningens betragtning 45, første og andet afsnit, anfører Kommissionen således nærmere:

»Udvalget diskuterede, marked for marked, hvordan de enkelte producenter skulle gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser. De praktiske detaljer i forbindelse med gennemførelsen af de påtænkte prisforhøjelser blev drøftet ved 'rundbordssamtaler', hvorunder deltagerne havde mulighed for at fremkomme med deres kommentarer til den foreslåede forhøjelse.

Problemer med at gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser eller lejlighedsvise tilfælde af manglende samarbejdsvilje blev meddelt til PWG, som derefter (som Stora udtrykte det) 'forsøgte at opnå samarbejde, i det omfang det blev anset for nødvendigt'. JMC udarbejdede særskilte rapporter for GC- og GD-kvaliteter. Såfremt PWG ændrede en beslutning om prisfastsættelse på grundlag af de rapporter, man havde modtaget fra JMC, blev de skridt, der var nødvendige for at gennemføre beslutningen, drøftet ved næste JMC-møde.«

85 Det bemærkes, at Kommissionen med rette har henvist til redegørelserne fra Stora som støtte for disse oplysninger om genstanden for JMC's møder (bilag 35 og 39 til meddelelsen af klagepunkter).

86 Selv om Kommissionen ikke er i besiddelse af officielle referater af møder i JMC, har den fra Mayr-Melnhof og Rena fået adgang til nogle interne notater vedrørende møderne den 6. september 1989, den 16. oktober 1989 og den 6. september 1990 (bilag 117, 109 og 118 til meddelelsen af klagepunkter). Disse notater, der er omtalt i beslutningens betragtning 80, 82 og 87, gengiver detaljerede drøftelser under disse møder om samordnede prisinitiativer. Disse beviser bekræfter klart Stora's beskrivelse af JMC's opgaver.

87 I denne forbindelse er det som eksempel tilstrækkeligt at henvise til notatet fra Rena vedrørende JMC's møde den 6. september 1990 (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter), hvoraf bl.a. følgende fremgår:

»Der bliver annonceret en prisforhøjelse i *næste uge, i september.*

Frankrig	40 FRF
Nederlandene	14 NLG
Tyskland	12 DEM
Italien	80 ITL
Belgien	2,50 BEF
Schweiz	9 CHF
Det Forenede Kongerige	40 GBP
Irland	45 IEP

Alle kvaliteter bør forhøjes lige meget GD, UD, GT, GC osv.

Kun 1 prisforhøjelse om året.
For leverancer fra den 7. januar.
Senest den 31. januar.
14. september skrivelse om prisforhøjelse (Mayr-Melnhof).
19. september, Feldmühle udsender sin meddelelse.
Cascades før udgangen af september.
Alle skal have udsendt meddelelserne før den 8. oktober.«

88 Som det fremgår af beslutningens betragtning 88, 89 og 90, lykkedes det endvidere Kommissionen at få adgang til interne dokumenter, der godtgør, at virksomhederne, bl.a. dem, der udtrykkeligt er anført i bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, faktisk annoncerede og gennemførte de aftalte prisforhøjelser.

89 Selv om de dokumenter, som Kommissionen har henvist til, kun vedrører få møder i JMC inden for den periode, som beslutningen omfatter, bekræfter alle de foreliggende bevisdokumenter Stora's oplysninger, hvorefter JMC's væsentligste opgave var at beslutte og planlægge gennemførelsen af de samordnede prisforhøjelser. I denne forbindelse må den næsten fuldstændige mangel på referater af JMC's møder, officielle såvel som interne, anses for tilstrækkeligt bevis for Kommissionens påstand om, at de deltagende virksomheder bestræbte sig på at skjule den reelle beskaffenhed af de drøftelser, der fandt sted i dette organ (jf. bl.a. beslutningens betragtning 45). Under disse omstændigheder gælder der en omvendt bevisbyrde, således at det påhviler de virksomheder, som beslutningen er rettet til, og som deltog i organets møder, at bevise, at det havde et lovligt formål. Da virksomhederne ikke har ført bevis herfor, har Kommissionen med rette antaget, at hovedformålet med de drøftelser, som virksomhederne førte på møderne i dette organ, var konkurrencebegrænsende.

90 For så vidt angår sagsøgerens egen situation findes virksomhedens deltagelse i fem møder i JMC i løbet af en ca. 11 måneders periode, når henses til det ovenfor anførte, at være tilstrækkeligt bevis for, at virksomheden i denne periode deltog i et

ulovligt samarbejde om priser, uagtet at der ikke er ført bevis for, hvilke drøftelser der fandt sted på disse fem møder.

91 Denne konstatering støttes af det materiale, som Kommissionen har henvist til vedrørende sagsøgerens faktiske adfærd i prisspørgsmål. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har bestridt oplysningerne i tabellerne i bilagene til beslutningen vedrørende prisstigningernes størrelse, datoen for annonceringen af prisstigningerne og datoen for deres ikrafttræden. Det fremgår imidlertid af tabellerne, at sagsøgeren i den periode, for hvilken selskabet er gjort ansvarligt for overtrædelsen, annoncerede og gennemførte prisstigninger på det tyske marked, som størrelsesmæssigt og med hensyn til datoerne for annonceringen og gennemførelsen var i overensstemmelse med de beslutninger, der blev truffet i PG Paperboard.

92 Sagsøgerens argument om, at selskabets adfærd ikke blev påvirket af de oplysninger om prisforhøjelserne, det modtog fra Feldmühle, kan ikke tiltrædes. For det første bekræfter sagsøgerens anerkendelse af at have modtaget oplysninger om priserne følgende udtalelse fra Stora: »Mindre tyske producenter af GD-kvaliteter, som ikke var repræsenteret under møderne i PWG, herunder Buchmann og [Laakmann], blev fra tid til anden orienteret om mødernes udfald af en af de tysksprogede virksomheder, der deltog i møderne, dvs. Feldmühle, Mayr-Melnhof og Weig« (bilag 38 til meddelelsen af klagepunkter). For det andet støttes påstanden om en selvstændig adfærd på markedet ikke af de i beslutningen indeholdte oplysninger herom, som sagsøgeren ikke har bestridt.

93 Det må på denne baggrund konkluderes, at Kommissionen har godtgjort, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser i perioden fra marts 1988 til slutningen af 1990.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger

94 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der var repræsenteret under møderne i PWG, fra slutningen af 1987 i et ulovligt samarbejde om standsninger af produktionsfaciliteterne, og der blev faktisk foretaget produktionsstandsninger fra 1990.

95 Det fremgår således af beslutningens betragtning 37, tredje afsnit, at PWG's egentlige formål i henhold til Stora's beskrivelse »bl.a. [var] 'drøftelser og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser, prisforhøjelser og kapacitet'«. Endvidere anfører Kommissionen med hensyn til »den enighed, der opnåedes i PWG i løbet af 1987« (betragtning 52, første afsnit), at den bl.a. sigtede mod at fastholde »et konstant udbudsniveau« (betragtning 58, første afsnit).

96 Med hensyn til PWG's rolle i det ulovlige samarbejde om kontrol med leverancer, som var karakteristisk for analysen af produktionsstandsninger, hedder det i beslutningen, at PWG havde afgørende betydning for gennemførelsen af produktionsstandsninger, da produktionskapaciteten forøgedes, og efterspørgslen faldt: »... fra begyndelsen af 1990 [fandt] de førende producenter i branchen ... det nødvendigt at træffe aftale i PWG's regi om behovet for at indføre midlertidige produktionsstandsninger. De store producenter erkendte, at de ikke kunne styrke efterspørgslen ved at sænke priserne, og at priserne simpelt hen ville falde, hvis de opretholdt fuld produktionskapacitet. Teoretisk kunne man på grundlag af kapacitetsrapporterne beregne, hvor længe driften skulle indstilles for at genoprette ligevægten mellem udbud og efterspørgsel« (beslutningens betragtning 70).

97 I beslutningen hedder det endvidere: »Dog foretog PWG aldrig nogen formel tildeling af 'downtime' til de enkelte producenter. Ifølge Stora voldte det praktiske problemer at nå frem til en koordineret plan for produktionsstandsninger, der

dækkede samtlige producenter. Stora har udtalt, at dette var grunden til, at der kun 'fandtes et løst system i form af henstillinger'« (beslutningens betragtning 71).

98 Det skal understreges, at Stora i sin anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 24) udtalte: »Med PWG's vedtagelse af princippet om 'pris frem for mængde' og den gradvise gennemførelse af et ensartet prissystem fra 1988 erkendte PWG's medlemmer, at det var nødvendigt at gennemføre produktionsstandsninger for at fastholde priserne, idet stigningen i efterspørgslen faldt. Uden produktionsstandsninger havde det ikke været muligt for producenterne at fastholde det aftalte prisniveau med en voksende overkapacitet.«

99 I det følgende punkt i redegørelsen tilføjes det: »I 1988 og 1989 kunne industrien arbejde med en næsten fuldstændig kapacitetsudnyttelse. Produktionsstandsninger, bortset fra sædvanlige standsninger, som skyldtes reparation eller ferier, blev nødvendige fra 1990 ... Senere viste det sig nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, når tilgangen af ordrer svigtede, for at kunne gennemføre princippet om 'pris frem for mængde'. De produktionsstandsninger, som krævedes af producenterne (for at sikre ligevægten mellem produktion og forbrug), kunne beregnes på grundlag af kapacitetsrapporterne. PWG angav ikke formelt omfanget af produktionsstandsningerne, men der fandtes et løst system i form af henstillinger ...«

100 Kommissionen baserer også sine konklusioner på bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter, som er et fortroligt notat af 28. december 1988 fra den marketingchef, der var ansvarlig for Mayr-Melnhof-koncernens salg i Tyskland (hr. Katzner), til koncernens administrerende direktør i Østrig (hr. Gröller) om markedssituationen.

101 Ifølge dette dokument, der er gengivet i beslutningens betragtning 53, 54 og 55, havde det nærmere samarbejde på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), som var

blevet aftalt i 1987, betydet »vindere« og »tabere«. Udtrykket »direktørniveau« blev af Mayr-Melnhof fortolket som omfattende både PWG og PC generelt, dvs. uden reference til en bestemt begivenhed eller et bestemt møde (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 2.a), hvilket ikke kræver nærmere forklaring på dette sted.

102 Forfatterens begrundelse for, at han i skrivende stund anså Mayr-Melnhof for »taber«, er et vigtigt bevis for, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i PWG's møder.

103 Forfatteren fastslår således:

»4) På dette punkt begynder parterne at blive uenige om, hvad målet er.

...

c) Samtlige salgsmedarbejdere og salgsagenter i Europa blev fritaget for at skulle overholde deres mængdebudgetter, og der fulgtes, stort set undtagelsesfrit, en streng prispolitik (ofte har vore medarbejdere ikke forstået vores ændrede holdning i relation til markedet — tidligere stilledes der kun krav med hensyn til mængde, mens det herefter alene var prisdisciplinen, der talte, uanset risikoen for produktionsstandsninger).«

104 Mayr-Melnhof har anført (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter), at den ovenfor gengivne passage vedrører et internt forhold i virksomheden. Når notatet imidlertid ses i en større sammenhæng, giver dette uddrag udtryk for, at der i forhold til

salgsmedarbejderne blev gennemført en streng politik, som var blevet vedtaget på »direktørniveau«. Dokumentet må endvidere ses som udtryk for, at deltagerne i 1987-aftalen, dvs. i hvert fald deltagerne i PWG's møder, utvivlsomt har vurderet følgerne af den politik, der blev besluttet, for det tilfælde at den skulle blive håndhævet med strenghed.

105 På baggrund af ovenstående findes Kommissionen at have godtgjort, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i møderne i PWG.

106 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der deltog i JMC's møder, herunder sagsøgeren, ligeledes i dette ulovlige samarbejde.

107 Kommissionen bemærker hertil:

»Foruden Fides-systemet, der oplyste de samlede tal for hele branchen, var det almindeligt, at hver enkelt producent oplyste sin egen ordrebeholdning over for konkurrenterne på møderne i JMC.

Oplysningerne om, hvor mange dage virksomhederne havde ordrer til, var relevante i to henseender:

— som grundlag for at beslutte, hvorvidt forudsætningerne for at gennemføre prisforhøjelser var til stede

— som grundlag for at beregne, hvor lang tid driften måtte indstilles for at opretholde ligevægten mellem udbud og efterspørgsel ...« (beslutningens betragtning 69, tredje og fjerde afsnit).

108 Kommissionen anfører endvidere:

»De uofficielle notater fra to JMC-møder, det ene i januar 1990 (se betragtning 84), det andet i september 1990 (se betragtning 87), samt andre dokumenter (se betragtning 94 og 95) bekræfter ... at de store producenter holdt deres mindre konkurrenter tæt og løbende informeret i PG Paperboard om deres planer om at gennemføre yderligere produktionsstandsninger som alternativ til at sænke priserne« (beslutningens betragtning 71, tredje afsnit).

109 Bevismaterialet vedrørende JMC's møder (bilag 109, 117 og 118 til meddelelsen af klagepunkter) bekræfter, at der som led i forberedelsen af prisforhøjelserne fandt drøftelser sted om produktionsstandsninger. Bl.a. nævner bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, som er et notat fra Rena af 6. september 1990 (jf. også ovenfor, præmis 87), omfanget af prisforhøjelser i en række lande, datoerne for den fremtidige offentliggørelse af disse samt ordrebeholdningen udtrykt i antal arbejdsdage for flere producenter. Notatets forfatter giver udtryk for, at visse producenter forudså produktionsstandsninger, idet han anfører:

»Kopparfors 5-15 days
5 /9 will stop for five days.«

110 Selv om bilag 117 og 109 til meddelelsen af klagepunkter ikke indeholder direkte oplysninger om påtænkte produktionsstandsninger, afslører de imidlertid, at situationen med hensyn til ordrebeholdning og indgående ordrer blev drøftet under JMC's møder den 6. september og den 16. oktober 1989.

111 I sammenhæng med redegørelserne fra Stora er disse dokumenter tilstrækkeligt bevis for, at de producenter, der deltog i JMC's møder, deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger. De virksomheder, der deltog i det ulovlige samarbejde om priser, havde nødvendigvis kendskab til, at en gennemgang af ordrebeholdningen og indgående ordrer samt drøftelser af eventuelle produktionsstandsninger ikke alene skulle indgå ved afgørelsen af, om markedsvilkårene var gunstige for en samordnet prisforhøjelse, men ligeledes ved afgørelsen af, om produktionsstandsninger var nødvendige for at undgå, at det samordnede prisniveau undermineredes af et for stort udbud. Det fremgår således navnlig af bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, at deltagerne i JMC's møde den 6. september 1990 enedes om at annoncere en kommende prisforhøjelse, selv om en række producenter havde erklæret, at de gjorde klar til at standse produktionen. Markedsforholdene syntes således at kræve, at der fandt (yderligere) produktionsstandsninger sted, såfremt en fremtidig prisforhøjelse reelt skulle kunne gennemføres, hvilket producenterne i hvert fald stiltiende havde accepteret.

112 Af disse grunde finder Retten, uden at det er fornødent at undersøge de øvrige beviser, som Kommissionen har henvist til i beslutningen (bilag 102, 113, 130 og 131 til meddelelsen af klagepunkter), at Kommissionen har bevist, at de virksomheder, der deltog i JMC's møder og i det ulovlige samarbejde om priser, deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende produktionsstandsninger.

113 Det må herefter lægges til grund, at sagsøgeren i perioden fra marts 1988 til slutningen af 1990 deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende produktionsstandsninger.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele

114 Sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, men det har ikke anfægtet den i beslutningen indeholdte bemærkning om, at de producenter, der deltog i møderne i PWG, indgik en aftale om, at »de store producenters andele af det vesteuropæiske marked [blev] 'fastfrosset' på de aktuelle niveauer, og der blev ikke gjort forsøg på at hverve nye kunder eller forøge salget til de faste kunder gennem aggressive priskampagner« (betragtning 52, første afsnit).

115 Der skal på denne baggrund henvises til, at Kommissionen i relation til de virksomheder, der ikke deltog i PWG's møder, anfører følgende:

»Medens de mindre kartonproducenter, der deltog i JMC's møder, ikke blev indviet i de indgående drøftelser af markedsandele i PWG, accepterede de alle princippet om 'pris frem for mængde' og var derfor udmærket klar over den almindelige forståelse, der herskede blandt de større producenter med henblik på at fastholde 'et konstant udbudsniveau' og uden tvivl også om behovet for at tilpasse deres egen markedsadfærd hertil« (beslutningens betragtning 58, første afsnit).

116 Uanset at det ikke udtrykkeligt fremgår af beslutningen, bekræfter Kommissionen herved Stora's redegørelser, hvori det hedder:

»De producenter, der ikke deltog i PWG, blev normalt ikke orienteret om enkelthederne i drøftelserne vedrørende markedsandele. Uanset dette ville de som led i princippet om pris frem for mængde, som de var med i, fra de store producenter

være blevet gjort bekendt med betydningen af ikke at underminere priserne ved at bevare et stabilt udbudsniveau.

For så vidt angår udbuddet af GC-kvaliteter var de andele, som dækkedes af producenter, der ikke deltog i PWG, så ubetydelige, at det stort set ville være uden betydning, om de deltog i aftalerne vedrørende markedsandele eller ikke« (bilag 43 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 1.2).

117 Kommissionen bygger i lighed med Stora navnlig på den antagelse, at selv om det ikke direkte er bevist, må de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, men som bevisligt var med i andre elementer af den overtrædelse, der er nævnt i beslutningens artikel 1, antages at have haft kendskab til det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandele.

118 En sådan slutning kan ikke tiltrædes. Kommissionen har for det første ikke henvist til nogen form for beviser, der kan antages at godtgøre, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, havde tiltrådt en generel aftale om, at de største producenters markedsandele skulle fastfryses.

119 For det andet kan den omstændighed, at virksomhederne deltog i et ulovligt samarbejde om priser og i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger, ikke anses for bevis for, at de ligeledes deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele. I denne forbindelse bemærkes, at det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandele i modsætning til, hvad Kommissionen tilsyneladende påstår, ikke i sig selv har nogen forbindelse med det ulovlige samarbejde om priser og/eller om produktionsstandsninger. Det er tilstrækkeligt at fastslå, at det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandelene for de største producenter i PWG ifølge beslutningen (betragtning 52 ff.) havde til formål at holde markedsandelene på et konstant niveau, med mulighed for ændring fra tid til anden, også i perioder, hvor markedsvilkårene, herunder ligevægten mellem udbud og efterspørgsel, ikke krævede, at produktionen tilpassedes for at sikre, at de aftalte prisforhøjelser faktisk blev

gennemført. Det følger heraf, at en eventuel deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser og/eller produktionsstandsninger ikke beviser, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, umiddelbart deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, eller at de nødvendigvis havde eller burde have haft kendskab til dette.

120 Det bemærkes for det tredje, at det fremgår af beslutningens betragtning 58, andet og tredje afsnit, at Kommissionen som yderligere bevis for sin påstand henviser til bilag 102 til meddelelsen af klagepunkter, dvs. et notat, som Kommissionen har fået fra Rena, og som ifølge beslutningen vedrører et særligt møde i Nordic Paperboard Institute (herefter »NPI«) den 3. oktober 1988. I denne forbindelse bemærkes blot, at sagsøgeren dels ikke var medlem af NPI, dels at dokumentets omtale af, at det eventuelt blev nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, af de allerede anførte grunde ikke kan anses for bevis for et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele.

121 For at Kommissionen kan anse de enkelte virksomheder, der er nævnt i en beslutning som den foreliggende, for ansvarlige for at have deltaget i et kartel i sin helhed i en bestemt periode, skal det for hver enkelt virksomhed bevises, at den har indvilget i en samlet plan, som omfatter de elementer, kartellet består af, eller i denne periode har deltaget direkte i samtlige disse elementer. En virksomhed kan endvidere anses for ansvarlig for et kartel i sin helhed, selv om det er godtgjort, at den kun deltog direkte i ét eller flere af kartellets elementer, såfremt virksomheden vidste eller nødvendigvis burde vide, at det ulovlige samarbejde, som den deltog i, indgik i en samlet plan, og såfremt den samlede plan dækkede samtlige kartellets elementer. Når dette er tilfældet, kan den omstændighed, at den pågældende virksomhed ikke deltog direkte i samtlige elementer af kartellet i sin helhed, ikke fritage virksomheden for ansvar for overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. En sådan omstændighed kan imidlertid indgå i vurderingen af overtrædelsens grovhed.

122 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen ikke bevist, at sagsøgeren vidste eller nødvendigvis burde vide, at selskabets retsstridige adfærd indgik i en samlet plan,

der ud over det ulovlige samarbejde om priser og det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger, som selskabet faktisk deltog i, også omfattede et ulovligt samarbejde om de største producenters markedsandele.

123 Beslutningens artikel 1, ottende led, hvorefter den aftale og den samordnede praksis, sagsøgeren deltog i, sigtede mod at »fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden«, bør herefter annulleres i forhold til sagsøgeren.

— Sagsøgerens argumenter vedrørende Fides' system for udveksling af oplysninger

124 Ifølge beslutningens artikel 1 har de i bestemmelsen nævnte virksomheder overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved at deltage i en aftale og en samordnet praksis, hvorved virksomhederne bl.a. »udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler«, dvs. et ulovligt samarbejde om priser, et ulovligt samarbejde om markedsandele og et ulovligt samarbejde om midlertidige produktionsstandsninger.

125 For så vidt angår Fides' system for udveksling af oplysninger må beslutningen på baggrund af dens konklusion og betragtning 134, tredje afsnit, fortolkes således, at systemet ifølge Kommissionen er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet.

126 I beslutningens betragtning 134, tredje afsnit, præciseres det, at Fides' system for udveksling af oplysninger var »en væsentlig hjælp til

— overvågning af udvikling i markedsandele

— overvågning af udbuds- og efterspørgselsforholdene, således at kapaciteten kunne udnyttes fuldt ud

— afgørelse af, om samordnede prisstigninger kunne gennemføres

— fastlæggelse af den nødvendige 'downtime'«.

127 Kommissionen har ikke bestridt sagsøgerens bemærkning om, at selskabet ikke gav nogen oplysninger til Fides om ordretilgang og ordrebeholdninger. Det anføres heller ikke på noget sted i beslutningen, at sagsøgeren gav sådanne oplysninger til Fides. Kommissionen konstaterer blot i beslutningens betragtning 61, andet afsnit, at »de fleste medlemmer af PG Paperboard« sendte oplysninger til Fides.

128 Da Fides' system for udveksling af oplysninger kun blev anset for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet, er det i sig selv uden betydning, at sagsøgeren ikke leverede oplysninger til systemet. Det skal derimod undersøges, om sagsøgeren deltog i drøftelserne vedrørende Fides-statistikkerne med henblik på at støtte de konkurrencebegrænsende handlinger, som det er godtgjort, at selskabet deltog i.

129 Der skal herved henvises til, at sagsøgeren i en skrivelse af 13. august 1991 til Kommissionen, hvorved selskabet besvarede en begæring om oplysninger i hen-

hold til artikel 11 i forordning nr. 17, anerkendte, at selskabet deltog i drøftelser vedrørende Fides-statistikkerne, hvilket det har bekræftet under retsmødet. Det hedder således i skrivelsen i relation til drøftelserne under JMC's møder [punkt 6, litra c)]: »Drøftelserne vedrørte først og fremmest Fides-statistikkerne ... Der blev herudover brugt megen tid på rapporter om de forskellige virksomheders aktivitet. Fides' aktuelle statistikker om ordretilgang, ordrebeholdninger, solgt og ikke solgt lagerbeholdning i forhold til produktionskapaciteten i de selskaber, der indsendte oplysninger, var af stor interesse for os. Da vi ikke sendte sådanne oplysninger til Fides, modtog vi ikke disse statistikker fra Fides.«

130 Sagsøgeren har i øvrigt ikke bestridt rigtigheden af det i beslutningen anførte om, at Fides-statistikkerne blev benyttet i konkurrencebegrænsende øjemed (jf. ovenfor, præmis 126).

131 Der er under disse omstændigheder ført bevis for, at sagsøgeren deltog i en udveksling af oplysninger om bl.a. ordretilgang og ordrebeholdninger med henblik på at støtte de konkurrencebegrænsende handlinger, som det er godtgjort, at selskabet deltog i.

132 Det følger af ovenstående betragtninger, at beslutningens artikel 1, ottende led, bør annulleres i forhold til sagsøgeren, og at anbringendet i øvrigt må forkastes.

Anbringendet om, at Kommissionen med urette anså sagsøgeren for ikke at have bestridt de væsentligste faktiske forhold

133 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen med urette hævdede, at selskabet var blandt de adressater for beslutningen, der »i deres skriftlige indlæg ikke [forsøgte] at bestride de væsentligste faktiske anbringender, der [var] blevet gjort gældende mod dem i Kommissionens klagepunkter« (beslutningens betragtning 107).

134 Dette anbringende kan ikke tiltrædes.

135 Sagsøgeren har ikke forklaret, hvorledes en eventuel fejl i beslutningen på dette punkt skulle kunne have påvirket beslutningens lovlighed. Sagsøgeren har ikke gjort gældende, at selskabet har været afskåret fra at bestride de faktiske forhold, Kommissionen lagde til grund, under proceduren for Kommissionen eller under sagen for Retten.

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes

Anbringenderne vedrørende de spørgsmål, der er blevet behandlet i det fælles mundtlige indlæg

136 Under det uformelle møde den 29. april 1997 blev de virksomheder, der havde anlagt sag til prøvelse af beslutningen, opfordret til at overveje at afgive fælles mundtlige indlæg for det tilfælde, at sagerne blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Det blev understreget, at sådanne fælles mundtlige indlæg kun ville kunne afgives af sagsøgere, der i deres stævning faktisk havde gjort anbringender gældende svarende til dem, der skulle fremføres i det fælles mundtlige indlæg.

137 Ved telefax af 14. maj 1997, som blev fremsendt på samtlige sagsøgeres vegne, meddelte sagsøgerne, at de havde besluttet at behandle seks spørgsmål i et fælles mundtligt indlæg, herunder følgende:

a) beskrivelsen af markedet og kartellets manglende virkninger

b) det generelle bødeniveau og begrundelsen for beslutningen i så henseende

c) spørgsmålet om lovligheden af de af Kommissionen indrømmede bødenedsættelser.

138 Sagsøgeren har i stævningen fremsat visse bemærkninger vedrørende begrundelsen for beslutningen med hensyn til bøderne (jf. nedenfor, præmis 158). Stævningen indeholder derimod ikke anbringender eller argumenter vedrørende beskrivelsen af markedet og kartellets manglende virkninger, det generelle bødeniveau eller lovligheden af de af Kommissionen indrømmede bødenedsættelser. Sagsøgeren tilkendegav ikke desto mindre under retsmødet, at selskabet tilsluttede sig det fælles indlæg på disse punkter.

139 Det bemærkes, at der i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2, første afsnit, ikke må fremsættes nye anbringender under sagens behandling, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne. I det foreliggende tilfælde har sagsøgeren ikke påberåbt sig nogen retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne, og som kan begrunde fremsættelsen af de omhandlede nye anbringender.

140 De pågældende anbringender, som sagsøgeren har gjort gældende for første gang under retsmødet, kan derfor ikke antages til realitetsbehandling.

Anbringendet om, at der ved bødeudmålingen fejlagtigt blev taget hensyn til omsætningen ved salg af grå pap

Parternes argumenter

141 Sagsøgeren har under retsmødet gjort gældende, at Kommissionen ved bødeudmålingen tog hensyn til en forkert omsætning. Selskabet har henvist til, at det fremgår af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at hver enkelt bøde blev fastsat på grundlag af hver enkelt af de i beslutningens artikel 1 nævnte virksomheders omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990.

142 I sagsøgerens tilfælde tog Kommissionen fejlagtigt hensyn til den omsætning, der var opnået i 1990 ved salg af et produkt, der ikke er omfattet af beslutningen, nemlig grå pap (jf. betragtning 4, andet afsnit).

143 Som svar på en begæring om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 gav sagsøgeren således ved skrivelse af 28. august 1991 Kommissionen oplysninger om selskabets omsætning i bl.a. 1990 ved salg af karton. Selskabet oplyste i skrivelsen, at det på verdensplan havde haft en omsætning i relation til kartonprodukter på ca. 156 mio. DEM, herunder ca. 154 mio. DEM på Fællesskabets marked. Det fremgår klart af skrivelsen, at ca. 17% af de oplyste beløb hidrørte fra salg af andre kartonprodukter end FBB-kvaliteter (jf. herved definitionerne af de forskellige kartonkvaliteter i beslutningens betragtning 4). Kommissionen burde derfor have stillet selskabet supplerende spørgsmål for at få mere præcise oplysninger om den omsætning, der alene var opnået gennem salg af de af proceduren omfattede produkter.

144 Da sagsøgeren først efter at have modtaget Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten angående metoden for bødeudmålingen fik kendskab til, hvorledes bøderne blev beregnet, kunne selskabet ikke gøre opmærksom på den af Kommissionen begåede fejl i stævningen.

145 Kommissionen har heroverfor anført, at sagsøgerens skrivelse af 28. august 1991 ikke indeholder nogen opdeling af omsætningen efter kartonkvaliteter. Det fremgår ganske vist af skrivelsen, at den oplyste omsætning ikke alene var opnået gennem salg af FBB-kvaliteter, men beslutningen vedrører ikke kun denne kartontype (jf. beslutningens betragtning 4). Endelig blev der i meddelelsen af klagepunkter udtrykkeligt henvist til, at grå pap ikke var omfattet af proceduren. Under disse omstændigheder var Kommissionen berettiget til at lægge den af sagsøgeren oplyste omsætning til grund.

Rettens bemærkninger

146 Som allerede nævnt må der i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2, første afsnit, ikke fremsættes nye anbringender under sagens behandling, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne.

147 I det foreliggende tilfælde må sagsøgerens argument om, at nærværende anbringende støttes på omstændigheder, som er kommet frem i Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, forkastes.

148 Det fremgår således af beslutningens betragtning 169, første afsnit, tredje led, at Kommissionen ved fastsættelsen af den bøde, som hver enkelt virksomhed skulle pålægges, bl.a. tog hensyn til omsætningen af karton. Desuden anfører Kommis-

sionen i betragtning 4, første og andet afsnit, at de af beslutningen omfattede produkter er GC-kvaliteter, GD-kvaliteter og SBS-kvaliteter, hvorimod andre produkter, såsom grå pap, »falder uden for den definition af karton, som producenterne selv anvender, og [ikke] er ... genstand for den foreliggende sag«.

149 Sagsøgeren kunne derfor ikke være uvidende om, at Kommissionen havde fastsat hver enkelt bøde på grundlag af de enkelte virksomheders omsætning »af karton«, dvs. den omsætning, den enkelte virksomhed havde opnået udelukkende gennem salg af de af beslutningen omfattede produkter, men f.eks. ikke omsætningen ved salg af grå pap.

150 Endvidere indeholder de individuelle oplysninger, der var vedlagt meddelelsen af klagepunkter, en angivelse af sagsøgerens omsætning af karton i 1988, 1989 og 1990. Det fremgår heraf, at Kommissionen forstod sagsøgerens skrivelse af 28. august 1991 således, at de af sagsøgeren oplyste omsætninger kun vedrørte de produkter, der var omfattet af proceduren. Det må i denne forbindelse konstateres, at de omsætningstal, sagsøgeren fremsendte, ikke var specificeret efter kartonkvaliteter.

151 Endelig bemærkes, at eftersom sagsøgeren ikke har gjort gældende, at Kommissionen rådede over oplysninger — eventuelt vedrørende en anden periode end 1990 — om den omsætning, sagsøgeren havde opnået udelukkende ved salg af de af beslutningen omfattede produkter, må det konstateres, at sagsøgeren på tidspunktet for nærværende sags anlæg havde alle de fornødne oplysninger til at kunne gøre det omhandlede anbringende gældende.

152 Anbringendet kan derfor ikke antages til realitetsbehandling.

Anbringendet om, at der fejlagtigt blev taget hensyn til sagsøgerens omsætning på verdensplan

153 Sagsøgeren har under retsmødet gjort gældende, at det fremgår af den tabel vedrørende bødeudmålingen, som Kommissionen har fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at selskabets bøde blev fastsat på grundlag af omsætningen ved salget af karton på verdensplan (76,2 mio. ECU eller ca. 156 mio. DEM) og ikke på grundlag af omsætningen ved salget af karton inden for Fællesskabet (75,1 mio. ECU eller ca. 154 mio. DEM).

154 Kommissionen har blot bestridt rigtigheden af denne påstand.

155 Det bemærkes, at den af Kommissionen fremlagte tabel viser, at Kommissionen ved fastsættelsen af sagsøgerens bøde lagde en omsætning på 76,2 mio. ECU til grund. Det fremgår af de individuelle oplysninger, der var vedlagt meddelelsen af klagepunkter, at der herved er tale om omsætningen ved sagsøgerens salg af karton på verdensplan i 1990. Som det også fremgår af de nævnte individuelle oplysninger, var Kommissionen tillige bekendt med sagsøgerens omsætning ved salg af karton inden for Fællesskabet i 1990.

156 Kommissionen burde derfor i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet, som kræver, at ensartede situationer ikke må behandles forskelligt, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet, ligesom i forhold til de øvrige virksomheder, der er nævnt i beslutningens artikel 1, have baseret sig på sagsøgerens omsætning ved salg af karton inden for Fællesskabet i 1990, dvs. 75,1 mio. ECU, og ikke på omsætningen på verdensmarkedet. Det skal endvidere bemærkes, at sagsøgeren først, da selskabet fik kendskab til Kommissionens fremgangsmåde ved

fastsættelsen af de enkelte bøder, kunne konstatere, at Kommissionen for selskabets vedkommende havde lagt en anden omsætning til grund end i forhold til de andre virksomheder, der er omfattet af beslutningen. Da omsætningen ved salg af karton inden for Fællesskabet i 1990 var 1,1 mio. ECU lavere end omsætningen ved salg af karton på verdensplan i 1990, bør bøden derfor nedsættes.

157 Retten vil tage hensyn hertil inden for rammerne af sin fulde prøvelsesret med hensyn til bødespørgsmål (jf. nedenfor, præmis 181).

Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190 med hensyn til bøderne

Parternes argumenter

158 Sagsøgeren har i sine skriftlige indlæg for Retten gjort gældende, at Kommissionen ikke har undersøgt de faktiske omstændigheder, der førte til, at der blev pålagt selskabet en bøde, tilstrækkeligt, og at Kommissionen i beslutningen burde have angivet, hvorledes den bedømte de faktiske forhold, og hvilke kriterier der var afgørende for bødeudmålingen.

159 Sagsøgeren har under retsmødet nærmere forklaret, at det var selskabets mening at gøre gældende, at der er sket en tilsidesættelse af pligten til at begrunde beslutningen med hensyn til bøderne (jf. ovenfor, præmis 138).

160 Kommissionen har ikke besvaret disse argumenter særskilt i sine skriftlige indlæg. Den har under retsmødet i forbindelse med sin besvarelse af det fælles indlæg vedrørende begrundelsen for beslutningen med hensyn til bøderne gjort gældende, at betragtning 167-172 indeholder en tilstrækkelig begrundelse for de faktorer, Kommissionen tog hensyn til ved bødeudmålingen.

Rettens bemærkninger

161 Indledningsvis bemærkes, at sagsøgeren ikke i sine skriftlige indlæg udtrykkeligt har påberåbt sig et anbringende om mangler ved begrundelsen for beslutningen med hensyn til bøderne. Selskabet har imidlertid under retsmødet nærmere forklaret, at det var dets mening at gøre et sådant anbringende gældende, og det har herved tilsluttet sig det fælles indlæg på dette punkt. Da anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190 vedrører en ufravigelig retsgrundsætning, skal det undersøges, om anbringendet kan tiltrædes, uden at det er fornødent at tage stilling til, om det kan antages til realitetsbehandling.

162 Ifølge fast retspraksis har pligten til at begrunde en individuel beslutning til formål at gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at efterprøve beslutningens lovlighed og at give den berørte de oplysninger, ved hjælp af hvilke det kan fastslås, om der er grundlag for beslutningen, eller om der foreligger en sådan fejl, at den kan anfægtes. Omfanget af begrundelsespligten afhænger af arten af den pågældende retsakt og den sammenhæng, hvori den er vedtaget (jf. f.eks. Rettens dom af 11.12.1996, sag T-49/95, Van Megen Sports mod Kommissionen, Sml. II, s. 1799, præmis 51).

163 Omfanget af begrundelsespligten skal, for så vidt angår en beslutning som den foreliggende, hvorved flere virksomheder pålægges bøder for en overtrædelse af de fællesskabsretlige konkurrenceregler, afgøres under hensyn til, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder bl.a. sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (Domstolens kendelse af 25.3.1996, sag C-137/95 P, SPO m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1611, præmis 54).

164 Ved udmålingen af de enkelte bøder har Kommissionen et vist skøn, og det kan derfor ikke antages, at den er forpligtet til at anvende en bestemt matematisk formel (jf. i samme retning Rettens dom af 6.4.1995, sag T-150/89, Martinelli mod Kommissionen, Sml. II, s. 1165, præmis 59).

165 De kriterier, der er lagt til grund ved fastsættelsen af det generelle og det individuelle bødeniveau, fremgår af henholdsvis beslutningens betragtning 168 og 169. I relation til de individuelle bøder har Kommissionen endvidere i beslutningens betragtning 170 anført, at de virksomheder, der havde deltaget i PWG's møder, som udgangspunkt er blevet anset for kartellets »hovedmænd«, mens de øvrige virksomheder er blevet anset for »almindelige medlemmer«. I beslutningens betragtning 171 og 172 hedder der endelig, at Rena og Stora bør pålægges betydeligt mindre bøder som følge af deres aktive samarbejde med Kommissionen, samt at otte andre virksomheder, herunder sagsøgeren, ligeledes er berettiget til en relativt mindre nedsættelse, fordi de i deres svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionens klagepunkter støttedes på.

166 Det fremgår af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at bøderne blev beregnet på grundlag af den enkelte virksomheds omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Der blev således pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af virksomhedens individuelle omsætning og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende. Kommissionen har endelig taget hensyn til den samarbejdsvilje, som bestemte virksomheder havde udvist under proceduren for Kommissionen. To virksomheder var af denne grund berettiget til en nedsættelse med to tredjedele af bødernes pålydende, mens de øvrige virksomheder var berettigede til en nedsættelse med en tredjedel.

167 Det fremgår endvidere af en tabel, som Kommissionen har fremlagt, og som indeholder oplysninger vedrørende fastsættelsen af de enkelte bøder, at selv om bøderne ikke er blevet fastsat på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de ovenfor anførte kriterier, er der konsekvent taget hensyn hertil ved bødeberegningen.

168 Det fremgår imidlertid ikke af beslutningen, at bøderne er blevet beregnet på grundlag af de enkelte virksomheders omsætning på Fællesskabets kartonmarked i

1990. De anvendte grundsatser på henholdsvis 9% for de virksomheder, der anses for kartellets »hovedmænd«, og 7,5% for »almindelige medlemmer«, fremgår heller ikke af beslutningen. Endvidere er de nedsættelser, som Rena og Stora blev indrømmet tillige med otte andre virksomheder, heller ikke nævnt.

169 Det bemærkes herefter for det første, at beslutningens betragtning 169-172 indeholder relevante og tilstrækkelige oplysninger om de hensyn, der er lagt til grund ved bedømmelsen af grovheden og varigheden af den overtrædelse, der er begået af den enkelte virksomhed, når henses til beslutningens detaljerede fremstilling af de faktiske omstændigheder, der gøres gældende mod hver enkelt af beslutningens adressater (jf. i samme retning dommen i sagen Petrofina mod Kommissionen, a.st., præmis 264). Tilsvarende indeholder betragtning 168, som skal sammenholdes med de generelle overvejelser vedrørende bøderne i betragtning 167, en tilstrækkelig angivelse af de synspunkter, der dannede grundlag for fastsættelsen af det generelle bødeniveau.

170 Når bøderne som i den foreliggende sag udmåles under konsekvent hensyntagen til visse nærmere kriterier, ville en angivelse af de enkelte kriterier i beslutningen give virksomhederne bedre mulighed for at vurdere, dels om Kommissionen har begået fejl ved fastsættelsen af de individuelle bøder, dels om den individuelle bøde er begrundet ud fra de generelt anvendte kriterier. I den foreliggende sag ville den omstændighed, at beslutningen havde indeholdt oplysninger om de relevante kriterier, dvs. den omsætning, der er lagt til grund, referenceåret, den anvendte grundsats og bødereduktionssatserne, ikke have medført en indirekte offentliggørelse af den nøjagtige omsætning i de virksomheder, som beslutningen var rettet til, hvorved traktatens artikel 214 kunne være overtrådt. Som Kommissionen selv har anført, er størrelsen af de endelige, individuelle bøder ikke fremkommet på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de anførte kriterier.

171 Kommissionen har i øvrigt under retsmødet vedgået, at der ikke var noget til hinder for, at den i beslutningen kunne have anført de kriterier, som den konsekvent

havde lagt til grund, og som var blevet offentliggjort under en pressekonference, der fandt sted samme dag, som beslutningen blev vedtaget. I denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at begrundelsen for en beslutning skal findes i selve beslutningens tekst, samt at efterfølgende forklaringer fra Kommissionen ikke kan tillægges betydning, medmindre der foreligger særlige omstændigheder (jf. Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen, Sml. II, s. 1931, præmis 131, og i samme retning Rettens dom af 12.12.1991, sag T-30/89, Hilti mod Kommissionen, Sml. II, s. 1439, præmis 136).

172 Uanset disse konstateringer bemærkes, at begrundelsen for bødeudmålingen i beslutningens betragtning 169-172 er mindst lige så detaljeret som begrundelsen i tidligere kommissionsbeslutninger vedrørende lignende overtrædelser. Selv om anbringendet om manglende begrundelse vedrører en ufravigelig retsgrundsætning, havde Fællesskabets retsinstanser ikke, da beslutningen blev vedtaget, kritiseret Kommissionens begrundelsespraksis med hensyn til de bøder, der pålægges. Først ved dom af 6. april 1995 (sag T-148/89, Tréfilunion mod Kommissionen, Sml. II, s. 1063, præmis 142) samt i to andre domme af samme dato i sagen Société metallurgique de Normandie mod Kommissionen (sag T-147/89, Sml. II, s. 1057 — offentliggjort i sammendrag) og i sagen Société des treillis et panneaux soudés mod Kommissionen (sag T-151/89, Sml. II, s. 1191 — offentliggjort i sammendrag) understregede Retten for første gang, at det ville være ønskeligt, at virksomhederne kunne få et detaljeret indblik i, hvorledes den bøde, der pålægges dem, er beregnet, således at de kan tage stilling med fuldt kendskab til sagen uden at være forpligtet til at anlægge sag ved Fællesskabets retsinstanser til prøvelse af Kommissionens beslutning.

173 Det følger heraf, at når Kommissionen i en beslutning konstaterer, at konkurrencereglerne er blevet overtrådt, og pålægger de virksomheder, der har medvirket, bøder, skal den, hvis den ved bødefastsættelsen konsekvent har taget hensyn til visse grundlæggende omstændigheder, anføre disse i selve beslutningens tekst, således at beslutningens adressater har mulighed for at efterprøve, om bødeniveauet er korrekt, og vurdere, om der eventuelt skulle foreligge forskelsbehandling.

174 Under de særlige omstændigheder, der er nævnt ovenfor i præmis 172, og i betragtning af, at Kommissionen under sagens behandling har vist vilje til at fremlægge alle relevante oplysninger vedrørende bødeberegningen, kan den omstændighed, at bødeberegningen ikke specielt er begrundet i beslutningen i nærværende tilfælde, ikke anses for en sådan tilsidesættelse af begrundelsespligten, at det kan begrunde, at de pålagte bøder annulleres helt eller delvist.

175 Dette anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

176 Det følger af det ovenstående, at beslutningens artikel 1, ottende led, bør annulleres i forhold til sagsøgeren.

177 For så vidt angår den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, skal det først afgøres, om den omstændighed, at sagsøgeren i forbindelse med den af selskabet begåede overtrædelse ikke kan anses for at have deltaget i et ulovligt samarbejde om markedsandele, bør medføre en nedsættelse af bøden.

178 Retten finder som led i udøvelsen af sin fulde prøvelsesret, at den af sagsøgeren begåede overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, stadig er så grov, at bøden ikke bør nedsættes.

179 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren ikke deltog i PWG's møder og derfor ikke blev betragtet som »hovedmand« i kartellet. Da selskabet ifølge Kommissionen ikke var blandt kartellets »drivende kræfter« (beslutningens betragtning 170, første afsnit), blev der pålagt det en bøde på 7,5% af dets omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Dette generelle bødeniveau, som sagsøgeren ikke har anfægtet, forekommer berettiget.

180 Kommissionen antog ganske vist med urette, at de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG, »udmærket [var] klar over« det ulovlige samarbejde om markedsandele (betragtning 58, første afsnit), men det fremgår af selve beslutningen, at det var virksomhederne i PWG, der blev enige om at »fastfryse« markedsandelene (jf. f.eks. betragtning 52), og at der ikke fandt nogen drøftelser sted vedrørende markedsandelene for de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG. Endvidere anfører Kommissionen i beslutningens betragtning 116, andet afsnit, at »markedsdelingsaftalerne (særlig fastfrysningen af markedsandelene (se betragtning 56 og 57)) i kraft af selve deres karakter først og fremmest angik de store producenter«. Det ulovlige samarbejde om markedsandele, som fejlagtigt blev lagt sagsøgeren til last, var således ifølge Kommissionen selv af sekundær betydning i forhold til bl.a. det ulovlige samarbejde om priser.

181 Hvad angår de anbringender, der er gjort gældende til støtte for påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes, har Retten fastslået, at Kommissionen fejlagtigt ved bødeudmålingen lagde omsætningen ved sagsøgerens salg af karton på verdensplan i 1990 til grund og ikke alene omsætningen ved salget inden for Fællesskabet i samme år. Da ingen af de øvrige anbringender har kunnet tiltrædes, finder Retten, der har fuld prøvelsesret, at den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, bør fastsættes til 2 150 000 ECU.

Sagens omkostninger

182 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Sagsøgeren har i det væsentlige tabt sagen og bør derfor pålægges at betale sagens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler, i overensstemmelse med Kommissionens påstand.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling)

1) Artikel 1, ottende led, i Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton) annulleres i forhold til sagsøgeren.

2) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 3 i beslutning 94/601, fastsættes til 2 150 000 ECU.

3) I øvrigt frifindes Kommissionen.

4) Sagsøgeren betaler sagens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. maj 1998.

H. Jung

Justitssekretær

B. Vesterdorf

Afdelingsformand